



Witold Łuniewski
1881–1943

Witold Łuniewski urodził się 15 stycznia 1881 r. w Warcie, na ziemi sieradzkiej, w rodzinie inteligenckiej. Gimnazjum ukończył w Kaliszu, w roku 1900, po czym rozpoczął studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego. Po zamknięciu Uniwersytetu, w wyniku strajku szkolnego w 1905 r., wyjechał do Krakowa. Przez kilka miesięcy pracował w Klinice Neurologiczno-Psychiatrycznej pod kierunkiem profesora Jana Piltza. W 1906 r. zachorował na gruźlicę kręgosłupa i zmuszony był wyjechać na leczenie na południe Europy (Tyrol, Włochy, Szwajcaria).

Dyplom lekarski uzyskał w Zurychu w roku 1906, w tym samym roku nostryfikował dyplom na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu w Kazaniu. Po powrocie do kraju pracował w szpitalu psychiatrycznym w Kochanówce pod Łodzią, pod kierunkiem Jana Mazurkiewicza. Przez kilka miesięcy pracował w Krakowie, w Klinice Neuropsychiatrycznej. Wkrótce zmuszony do podjęcia leczenia, wyjechał do Szwajcarii. Leczył się w sanatorium w Davos, gdzie jako pacjent i asystent oddziału chorych psychicznie z gruźlicą zdobył doświadczenie i podjął pierwsze kroki naukowe. Tam powstała jego pierwsza praca pt. *O zaburzeniach psychicznych gruźlików*. W latach 1908–1909 uzupełniał studia psychiatryczne za granicą jako asystent w klinice Burghölzli w Zurychu. Był uczniem i współpracownikiem Eugena Bleulera oraz stażystą w klinice Emila Kraepelina w Monachium.

Do kraju wrócił w 1909 r. Z inicjatywy Rady Dobroczynności Publicznej Guberni Kaliskiej organizuje zakład psychiatryczny w Warcie, którym kierował jako dyrektor przez 10 lat. W latach 1914–1919 wyjeżdżał na krótkie staże naukowe do Włoch, Austrii, Niemiec i Holandii, gdzie zapoznawał się z nowoczesnymi metodami leczenia chorych psychicznie i formami organizacji lecznictwa psychiatrycznego w tych krajach.

W roku 1919 został dyrektorem Szpitala dla Psychicznie Chorych w Tworkach. Na stanowisku tym pozostał do roku 1940, tj. do chwili przejścia jego stanowiska przez lekarza niemieckiego.

Okres największej aktywności naukowej Łuniewskiego przypada na lata 1919–1943. W roku 1923 za pracę *O gonitwie myśli* uzyskał tytuł doktora medycyny na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. W roku 1932 uzyskał stopień docenta za pracę *Uczucia moralne i znaczenie samoistnego ich braku w patologii psychiki ludzkiej*.

Jego zainteresowanie psychiatrią sądową przypada na lata pracy w Tworkach. W roku 1923 na III Zjeździe Psychiatrów Polskich w Wilnie wygłosił referat pt. *Postulaty psychiatryczne do prawa małżeńskiego*. Od Zjazdu w Wilnie, po uzyskaniu stopnia doktora medycyny, Łuniewski koncentruje się na zagadnieniach orzecznictwa sądowno-psychiatrycznego. Doświadczenie praktyka w oddziale sądowym w Tworkach łączył ze studiami teoretycznymi i przenosił je na grunt obowiązującego prawa. Uważany był już wówczas za najlepszego znawcę psychiatrii sądowej w Polsce. W tym okresie Łuniewski był wykładowcą psychiatrii sądowej na kursach dla asesorów i aplikantów sądowych oraz na kursach dla wyższych urzędników Ministerstwa Sprawiedliwości. Wykładał także od 1922 r. psychopatologię w Instytucie Pedagogiki Specjalnej w Warszawie. Od 1927 r. był doradcą psychiatrycznym w Departamencie Służby Zdrowia. Prowadził także wykłady zlecane z psychiatrii sądowej na wydziałach lekarskim i prawnym w Warszawie. Od 1933 r. był członkiem Komisji do Badań Kryminalno-Biologicznych Ministerstwa Sprawiedliwości oraz uczestniczył w naradach Komisji Kodyfikacyjnej. Od 1935 r. wykładał psychopatologię kryminalną w Instytucie Higieny Psychiczej w Warszawie. Prace i doświadczenie Witolda

Łuniewskiego oceniano bardzo wysoko. Zwykło się uważać, że nie tylko stworzył fundamenty dla psychiatrii sądowej, ale powołał do życia polską szkołę psychiatrii sądowej. Opracowane przez niego zagadnienia i poglądy głoszone na temat orzecznictwa sądowo-psychiatrycznego, głównie uzasadnienie lekarskie konstrukcji art. 25 1 i 2, niewiele straciły na wartości i znaczeniu. Nowelizowany obecnie kodeks karny nie zmienił istoty tych uwarunkowań lekarskich niepoczytalności, które podnosił Łuniewski.

Łuniewski był także współorganizatorem Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego (1920 r.) i Polskiej Ligi Higieny Psychiczej (1935 r.), której wiceprzewodniczył. Współredagował czasopisma psychiatryczne: *Nowiny Psychiatryczne*, *Rocznik Psychiatryczny i Higiena Psychiczna*.

Pozostawił znaczący dorobek, obejmujący ponad 100 publikacji, z czego 51 ukazało się drukiem. Ukoronowaniem jego działalności naukowej był rękopis pracy pt. *Zarys psychiatrii sądowej. Część ogólna* – opracowany do druku przez prof. Stanisława Batawie i wydany przez PZWL w roku 1950.

Był człowiekiem niezwykłej pracowitości i sumienności.

Obok pracy naukowej wiele czasu poświęcał sprawom leczenia psychiatrycznego. Był świetnym organizatorem i administratorem placówek, które mu powierzono, dociekliwym obserwatorem i sumiennym lekarzem, zainteresowanym rozwiązaniami w zakresie leczenia i rehabilitacji w krajach zachodnich. Swoje wykształcenie uzupełniał licznymi wyjazdami naukowymi za granicę, gdzie nie tylko się kształcił, ale zapoznawał się z panującymi w tych krajach rozwiązaniami prawnymi, systemami leczenia i rehabilitacji chorych psychicznie. Ilustrują to najlepiej jego sprawozdania z wyjazdów zagranicznych, np. *Wrażenia psychiatryczne z wycieczki do Holandii*. Wycieczkę tę odbył w 1927 r., zaś sprawozdanie liczy 30 stron. Podczas tego pobytu nawiązał liczne kontakty z dyrektorami placówek psychiatrycznych i profesorami psychiatrii. Szczegółowo opisuje stosowane rozwiązania, warunki materialne chorych, stosowane leczenie.

Efektom tych kontaktów były innowacje i rozbudowa szpitala w Tworkach, a uprzednio szpitala w Warcie. Szpital w Tworkach został powiększony o nowe pawilony, domy mieszkalne dla pracowników i dom kultury dla chorych (do lat osiemdziesiątych była to największa sala w Pruszkowie). Obecnie dom ten służy jako miejsce rehabilitacji chorych, zaś wielka sala – licznym konferencjom naukowym krajowym i zagranicznym. W szpitalu założono dwie biblioteki. Jedną specjalną, neurologiczno-psychiatryczną, drugą – ogólnoliteracką, dla pracowników i chorych. Dyrektor Łuniewski dbał o rozwój naukowy środowiska lekarzy, przez prowadzenie wykładów dokształcających dla nich i personelu średniego. Bliskie były mu problemy pracowników, którym zawsze służył radą i pomocą. We wspomnieniach pamiętających go pracowników szpitala w Tworkach jawi się jako osoba, którą cechowała wprawdzie pewna surowość, ale której naczelną zasadą były sprawiedliwość, lojalność wobec regulaminów i rozporządzeń. Nie miał w sobie cech służalczości wobec władz nadrzędnych. Był człowiekiem o szerokich zainteresowaniach, interesował się malarstwem, literaturą, sztuką.

W świadomości lekarzy zajmujących się psychiatrią sądową osoba Witolda Łuniewskiego kojarzy się zwykle z teorią i praktyką sądowo-psychiatryczną. Mniej natomiast wiemy o tym, że był to w okresie międzywojennym jeden z wybitniejszych lekarzy zajmujących się organizacją leczenia psychiatrycznego. Poszukiwał nowych rozwiązań i możliwości polepszenia losu pacjentów, udzielania im pomocy poprzez stosowanie nowych metod rehabilitacji i leczenia. Pozostawione przez niego prace, dokonana rozbudowa szpitala z wyraźnym przeznaczeniem budynków na cele rehabilitacyjne wskazują na niepospolite zdolności organizacyjne i administracyjne. Poszerzał swoją wiedzę poprzez dogłębne studia i wyjazdy za

granicę, konfrontując doświadczenia tych krajów z własnymi przemyśleniami. Osobiste kontakty ze sławnymi psychiatrami, możliwość praktyki w nowoczesnych ośrodkach psychiatrycznych, wymiana doświadczeń organizacyjnych, miały wpływ na to, że prowadzony przez niego szpital psychiatryczny w Tworkach był doskonałą placówką i nie odbiegał od standardów panujących w szpitalach europejskich.

Jego przywiązanie do szpitala, patriotyzm, postawę nieugiętego człowieka i lekarza nakreślił bliżej prof. Józef Handelsman, w wydanej w 1948 r. pracy: *Próba profilu biograficznego Witolda Łuniewskiego (1881–1943)*. W tym krótkim wspomnieniu nie sposób przytoczyć wszystkich właściwości charakteru i umysłowości, jakie posiadał Łuniewski, a które przytacza autor. Warto odnotować chociażby jego postawę, kiedy wobec piętrzących się nieszczęść i trudności podczas ostatniej wojny przyszło mu dać świadectwo patrioty i lekarza odpowiedzialnego za los powierzonych mu chorych: „Nie ugiął się przed Niemcami ani na chwilę. walczył z nimi zażarcie i o władzę w szpitalu i o każdy drobiazg szpitalny... chronił dobro szpitalne... chronił poszukiwanych ludzi, starał się, żeby szpital nie upadł... nie chciał ustąpić ze swego stanowiska, stawał nieustannie w obronie pracowników, stawiał żądania, walczył o szpital... mimo tej walki i szarpaniny pracował naukowo i gorączkowo pisał swój większy podręcznik psychiatrii sądowej, który prawie całkowicie ukończył” (str. 16).

W końcu roku 1942 dr Witold Łuniewski zaczął podupadać na zdrowiu. Zmarł w Tworkach 21 stycznia 1943 r.¹

Zdzisław Majchrzyk

Źródła:

1. Akta archiwalne szpitala w Pruszkowie.
2. Handelsman J.: *Próba profilu biograficznego Witolda Łuniewskiego (1881–1943)*. Lekarski Instytut Naukowo-Wydawniczy. Warszawa 1984.
3. Łuniewski W.: Niepoczytalność. W: Makowski W. (red.): *Encyklopedia podręczna prawa karnego*. Instytut Wydawniczy „Biblioteka Polska”, t. III, Warszawa 1931–1939, s. 1084–1088.
4. Łuniewski W.: Zagadnienia poczytalności. *Nowiny Lekarskie* 1926, z. 6.
5. Łuniewski W.: Budowa zakładów psychiatrycznych. *Rocznik Psychiatryczny* 1929, z. XXX.
6. Łuniewski W.: Wrażenia psychiatryczne z wycieczki do Holandii. *Nowiny Psychiatryczne*, 1928, rok V, kwart. I–II.
7. Łuniewski W.: *Zarys psychiatrii sądowej. Część ogólna*. Rękopis opr. do druku prof. Stanisław Batawia. PZWL, Warszawa 1950.
8. Łuniewski W.: Poczytalność zmniejszona i poczytalność w stanach upojeń. *Rocznik Psychiatryczny* 1930, z. XIII.
9. Skoczkowski J.: W 40 rocznicę śmierci docenta dr med. Witolda Łuniewskiego Twórcy Polskiej Szkoły Psychiatrii Sądowej (1881–1943). *Psychiatr. Pol.* 1984, 17, 4.
10. Zakrzewski T.: Łuniewski Witold. W: Lubomirski A., Machowski W. (red.): *Polski Słownik Biograficzny*. T. XVIII. PAN – Instytut Historii, Zakł. im. Ossolińskich 1973, s. 570–571.
2. Zych A.: Witold Łuniewski (1881–1943). *Zdrowie Psychiczne* 1985, 3–4, 1261. 22.

¹ *Od redakcji*. Interesującym rozwinięciem uwag o postawie Łuniewskiego wobec zamiarów okupanta, jest świadectwo przekazane przez panią dr Zdzisławę Staromłyńską w czasie uroczystości rocznicowych w Warcie w tym roku, a wiążące śmierć Witolda Łuniewskiego, z otrzymaniem informacji o wymordowaniu pacjentów szpitala w Warcie – „W 1959 pracowałam w szpitalu w Lubiążu. Tam miałam kontakt z Panią Heleną Daczys, w owym czasie pielęgniarką przełożoną tego szpitala. Podawała ona informację, że była bezpośrednim świadkiem śmierci prof. Łuniewskiego. W trakcie konferencji lekarskiej, Profesor otrzymał pismo. Wyszedł z konferencji, po chwili usłyszano upadek. W ręku nie żyjącego Profesora znaleziono pismo dotyczące selekcji chorych psychicznie”.